

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Канішевська Любов, Сухопара Ірина

**ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

Монографія

Київ – 2017

УДК: 378:373.3-044.352(043.3)

ББК 74.3

К 19

Рецензенти:

Сопівник Р. В., доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України;

Федорченко Т. Є., доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії фізичного виховання і здорового способу життя Інституту проблем виховання НАН України;

Чернуха Н. М., доктор педагогічних наук, професор; професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Рекомендовано до друку вченому радою Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 10 від 26.04. 2017 р.)

К 19 Канішевська Л. В. Формування толерантності в молодших школярів у позаурочній діяльності: теорія і практика : монографія / Л. В. Канішевська, І. Г. Сухопара – К. : Компрінт, 2017. – 403 с

ISBN 978-966-929-451-7

У монографії висвітлено результати теоретичного та експериментального аналізу проблеми формування толерантності в молодих школярів у позаурочній діяльності. Здійснено аналіз філософської, соціологічної, психологічної, педагогічної літератури з питань формування толерантності, уточнено сутність і структуру понять «толерантність», «сформованість толерантності у молодих школярів». Визначено особливості формування толерантності в учнів початкової школи у позаурочній діяльності. Розроблено критерії, показники та виявлено рівні сформованості толерантності. Теоретично обґрунтовано ї експериментально перевірено педагогічні умови формування толерантності в молодих школярів у позаурочній діяльності.

Монографія адресована студентам педагогічних спеціальностей, вчителям початкової школи, науковцям, аспірантам.

УДК : 378:373.3-044.352(043.3)

ББК 74.3

ISBN 978-966-929-451-7

© Канішевська Л. В., Сухопара І. Г., 2017
©НУБіП України, 2017

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА.....	7
1.1. Теоретичні основи дослідження проблеми формування толерантності.....	7
1.2. Особливості формування толерантності в молодих школярів у позаурочній діяльності.....	74
Висновки до першого розділу.....	87
РОЗДІЛ 2. СТАН СФОРМОВАНОСТІ ТОЛЕРАНТНОСТІ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	91
2.1. Методика констатувального етапу експерименту.....	91
2.2. Аналіз стану сформованості толерантності в молодих школярів у позаурочній діяльності.....	110
Висновки до другого розділу.....	130
РОЗДІЛ 3. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	134
3.1. Підвищення рівня готовності вчителів початкової школи до формування толерантності в молодих школярів у позаурочній діяльності.....	134
3.2. Змістове і методичне забезпечення процесу формування толерантності в молодих школярів у позаурочній діяльності.....	147
3.3. Залучення молодих школярів до суспільно значущої діяльності, спрямованої на виявлення толерантності.....	182
3.4. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....	193
Висновки до третього розділу.....	209
ПІСЛЯМОВА.....	214
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	218
ДОДАТКИ.....	250

ВСТУП

Складні політичні, економічні, соціальні умови загострили перед багатьма державами, і зокрема Україною, питання про існування різних культур, народів, релігій на основі взаєморозуміння, миру. У сучасному суспільстві набули розповсюдження прояви байдужості, агресивності, насильства, дискримінації, нетерпимості та неповаги до людей іншої нації віри, культури, іншої точки зору. За таких обставин особливою актуальності набуває проблема формування в молодого покоління толерантності як моральної якості особистості, в основу якої покладено ціннісне ставлення до інших людей, до себе, до оточуючого середовища. Толерантність виявляється в доброзичливості, чуйності, співчутті, терпимому ставленні, повазі до інших людей, незалежно від їхніх поглядів, звичок, характеру, темпераменту, національної та релігійної приналежності.

У державних документах – Законах України «Про освіту» (1991), Національний доктрина розвитку освіти в Україні (2002), Національний стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Основних орієнтирах виховання учнів 1–11-х класів загальноосвітніх навчальних закладів України (2011), Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності (2000), Концепції виховання гуманістичних цінностей учнів загальноосвітньої школи (2005), Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015) – акцентується увага на пріоритетності морального виховання молодого покоління, а відтак і формування толерантності.

Молодший шкільний вік є сенситивним для формування толерантності, оскільки в дитини закладаються основи світогляду, самосвідомість і моральні якості; відбувається оволодіння регіональною культурою, формуються настановлення, стереотипи поведінки і мислення; змінюється співвідношення нервових процесів збудження і гальмування,

що є основою для самоконтролю, свідомої саморегуляції поведінки; проявляється інтерес до ознайомлення з представниками інших культур; у процесі виконання спільніх завдань закладаються основи спілкування в дитячому колективі.

Необхідність формування в дітей толерантності акцентовано в педагогічній спадщині Г. Ващенка, О. Духновича, Я. Коменського, Я. Корчака, А. Макаренка, М. Монтессорі, С. Русової, В. Сухомлинського, С. Френе, Р. Штайнера.

Різні аспекти толерантності відображені у працях філософів (М. Бабія, М. Бердяєва, Р. Валітової, Ю. Іщенка, В. Лекторського, В. Пісоцького, Л. Скворцова, В. Соловйова та ін.); соціологів (Г. Бутигіна, В. Гараджі, Е. Єндркейма, Г. Зиммеля, О. Конта, М. Маковецького, П. Сорокіна, О. Швачко та ін.); психологів (О. Асмолова, Г. Балла, І. Беха, С. Бондаревої, Д. Колесова, О. Клепцової, Г. Кожухаря, Д. Леонтьєва, В. Маралова, П. Мчедлова, В. Ситарова та ін.); педагогів (Ш. Амонашвілі, Н. Асташової, О. Безкоровайної, Г. Безюлевової, Б. Вульфова, М. Міріманової, А. Погодіної, О. Савченко, П. Степанова, Г. Шеламової та ін.).

Проблема толерантності розглядається у працях зарубіжних дослідників (А. Камю, П. Кінга, О. Конта, А. Маслоу, С. Мендус, Г. Оллпорт, Б. Рієрдон, Ж. Сартра, М. Уолцера, В. Франкла, Е. Фромма, К. Ясперса та ін.), які пронизані ідеями гуманізму, побудови толерантних стосунків між людьми в суспільстві.

Сучасна педагогічна наука розглядає питання формування толерантності молодого покоління в різних аспектах: загальні питання виховання толерантності (Б. Вульфов, М. Міріманова, А. Погодіна, Г. Солдатова, Л. Шайгерова, О. Шарова та ін.); вивчення потенціалу полікультурного виховання щодо формування толерантної особистості (І. Абакумова, А. Джуринський та ін.); технологічні питання формування толерантності у школярів і студентів (Л. Бернадська, Т. Білоус,

23. Я часто хвилююся даремно,
24. Я почуваю себе ніяково, коли входжу в кімнату, де вже сидять люди.
25. Я відчуваю себе скутим.
26. Я відчуваю, що люди говорять про мене за моєю спиною.
27. Я впевнений (а), що люди майже все сприймають легше, ніж я.
28. Мені здається, що зі мною має статись якась прикість.
29. Мене хвилює, як люди ставляться до мене.
30. Шкода, що я нетовариський (а).
31. В суперечках я висловлююся лише тоді, коли впевнений (а) у своїй правоті,
32. Я думаю про те, чого чекають від мене однокласники.

Ключ

Підрахунок балів відбувається за схемою: «дуже часто» – 4 бали, «часто» –

3,

«зрідка» – 2, «ніколи» – 0.

0-25 балів – високий рівень самооцінки;

26-45 балів – середній рівень самооцінки;

46-128 балів – низький рівень самооцінки.

Наукове видання

Канішевська Любов
Сухопара Ірина

**ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ
В МОЛОДИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

Монографія

Формат 60×84 1/16. Тираж 100 пр. Ум. друк. арк. 25,75. Зам. № 816

Видавець і виготовлювач ТОВ «ЦП «КОМПРИНТ»

03150, Київ, вул. Предславинська, 28

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ДК № 4131 від 04.08.2011 р.

